

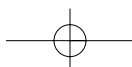
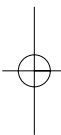
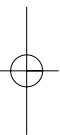
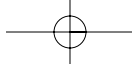

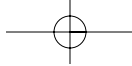
ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΝΟΙΚΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

Γενική Γεωγραφία, Ανθρωπογεωγραφία και Υλικός Πολιτισμός της Ευρώπης

Λίλα Λεοντίδου
Κρίστη Πετροπούλου
Παντελής Σκλις
Ηλίας Κουρλιούρος
Βασίλης Αράπογλου
Αλέξανδρος Αφουξενίδης
Μαρία Τσάμπρα
Αργυρώ Λουκάκη
Γιώργος Γριτζάς

Ευρωπαϊκές Γεωγραφίες, Τεχνολογία και Υλικός Πολιτισμός

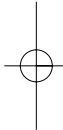
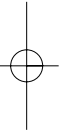

Το έργο συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση και το Ελληνικό Δημόσιο

ΓΕΝΙΚΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ, ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΥΛΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

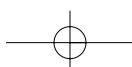
Ευρωπαϊκές Γεωγραφίες,
Τεχνολογία και Υλικός Πολιτισμός:
Εγχειρίδιο Μελέτης

Β΄ ΕΚΔΟΣΗ

Σημείωση

Το ΕΑΠ είναι υπεύθυνο για την επιμέλεια έκδοσης και την ανάπτυξη των κειμένων σύμφωνα με τη Μεθοδολογία της εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης. Για την επιστημονική αριότητα και πληρότητα των συγγραμμάτων την αποκλειστική ευθύνη φέρουν οι συγγραφείς, κριτικοί αναγνώστες και ακαδημαϊκοί υπεύθυνοι που ανέλαβαν το έργο αυτό.

Β΄ ΕΚΔΟΣΗ

Copyright © 2013

Για την Ελλάδα και όλο τον κόσμο

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΝΟΙΚΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

Πάροδος Αριστοτέλους 18, 26335 Περιβόλα Πατρών

Τηλ.: (2610) 367300 Φαξ: (2610) 361350

ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΤΟΥ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ **του Εγχειριδίου Μελέτης** **Ευρωπαϊκές Γεωγραφίες, Τεχνολογία και Υλικός Πολιτισμός**

Ακαδημαϊκή Υπεύθυνη του Προγράμματος Σπουδών,

Συντονίστρια της Θεματικής Ενότητας,

Επιστημονική Επιμελήτρια

Λίλα Λεοντίδου,

Καθηγήτρια Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου

Συγγραφή

Λίλα Λεοντίδου

Κρίστη Πετροπούλου

Παντελής Σκλιας

Ηλίας Κουρλιούρος

Βασίλης Αράπογλου

Αλέξανδρος Αφουξενίδης

Μαρία Τσάμπρα

Αργυρώ Λουκάκη

Γιώργος Γριτζάς

Κριτική Ανάγνωση

Λίλα Λεοντίδου,

Καθηγήτρια Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου

Γλωσσική Επιμέλεια

Αικατερίνη Σάββα

Καλλιτεχνική Επιμέλεια – Ηλεκτρονική Σελιδοποίηση

Άρτεμις Πετροπούλου

ISBN: 978-960-538-916-1

*Σύμφωνα με τον Ν. 2121/1993,
απαγορεύεται η συνολική ή αποσπασματική
αναδημοσίευση του βιβλίου αυτού ή η αναπαραγωγή του
με οποιοδήποτε μέσο, χωρίς την άδεια του εκδότη.*

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΝΟΙΚΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ

Σπουδές στον Ευρωπαϊκό Πολιτισμό

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

**Γενική Γεωγραφία, Ανθρωπογεωγραφία
και Υλικός Πολιτισμός της Ευρώπης**

**ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΕΣ,
ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΥΛΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ**

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ ΜΕΛΕΤΗΣ

Β' ΕΚΔΟΣΗ

ΠΑΤΡΑ 2013

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ

*Η Αίλα (Τριανταφυλλιά) Λεοντίδου, Πολεοδόμος-Γεωγράφος (MSc, PhD London School of Economics-LSE) και Αρχιτέκτων (Διπλ. ΕΜΠ), είναι Καθηγήτρια στο ΕΑΠ από το 2002, Senior Fellow στο Johns Hopkins University (ΗΠΑ) από το 1986 και στην LSE από το 2012. Έχει διδάξει στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου (Καθηγήτρια Γεωγραφίας και Ευρωπαϊκών Σπουδών 1996-2002), στο Πανεπιστήμιο Λονδίνου (Senior Lecturer Γεωγραφίας και Μεσογειακών Σπουδών, King's College London, 1993-96), στο ΕΜΠ (Αναπλ. Καθηγήτρια Γεωγραφίας και Πολεοδομίας-Χωροταξίας στη Σχολή Τοπογράφων, 1986-93) και στο ΑΠΘ (Πολεοδομία στη Σχολή Αρχιτεκτόνων, 1975-81). Έχει διατελέσει σύμβουλος σε Επιτροπές της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Βέλγιο) και του ΟΗΕ (UN ECE, Ελβετία), μέλος της SCSS της ESF (Γαλλία), Επισκέπτρια Καθηγήτρια στο Πανεπιστήμιο Caen και Παρισίων 1 (Σορβόνη), έχει διδάξει σε πολλά ευρωπαϊκά πανεπιστήμια και έχει διατελέσει Πρόεδρος Τμήματος Γεωγραφίας του Πανεπιστημίου Αιγαίου, Κοσμήτωρ της ΣΑΣ του ΕΑΠ για δύο θητείες και είναι Διευθύντρια του Π.Σ. Ευρωπαϊκού Πολιτισμού. Τα κυριότερα βιβλία της είναι: *The Mediterranean city in transition* (Cambridge University Press 1990, pbk 2006)· *Πόλεις της Σιωπής* (ΕΤΒΑ & Θεμέλιο 1989 και 2001)· *Αγεωγράφητος χώρα* (Ελληνικά Γράμματα 2005 και Προπομπός 2011). Είναι συνεπιμελήτρια και συγγραφέας στους τόμους *Mediterranean Tourism* (Routledge 2001)· *Urban Sprawl in Europe* (Blackwell 2007)· και έχει δημοσιεύσει 190 ερευνητικές εργασίες στα Ελληνικά, Αγγλικά, Γαλλικά, Ισπανικά, Ιταλικά και Ιαπωνικά, ως κεφάλαια σε επιμελημένους τόμους και άρθρα σε επιστημονικά περιοδικά, μεταξύ των οποίων τα *International Journal of Urban & Regional Research*· *Identities*· *Urban Studies*· *European Planning Studies*· *European Urban & Regional Studies*· *City*· *Espaces et Sociétés*· και άλλα.*

E-mail: leontidou@eap.gr; leontidou@geo.aegean.gr

*Η Κρίστη (Χρυσάνθη) Πετροπούλου είναι Λέκτορας Αστικής Γεωγραφίας Πανεπιστημίου Αιγαίου. Σπούδασε, Τοπογράφος (ΤΕΙ-Α), Χωροτάκτης - Πολεοδόμος (DEA-ULP), Dr. Ανθρωπογεωγραφίας (ULP – Γαλλία) και από το 2005 έχει λάβει την «qualification aux fonctions de Maître de Conférences des Universités Françaises». Είναι μέλος ΣΕΠ στο Π.Σ. Ευρωπαϊκού Πολιτισμού στο ΕΑΠ από το 2005. Έχει διδάξει (ΠΔ/407) Χωροταξία Πολεοδομία στο Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Ανάπτυξης του ΑΠΘ (2005-2012), ήταν Συνεργαζόμενη Ερευνήτρια του ΕΧΟΑ - Αρχιτεκτονικής, ΕΜΠ (1997-2005) και Chercheur Associé, μέλος του Εργαστηρίου Εικόνα και Πόλη του CNRS/7011 από το 1992. Έχει ασχοληθεί με θέματα οικιστικής ανάπτυξης, τοπίου, χωροταξίας-πολεοδομίας, αστικής γεωγραφίας, οικολογίας και κινήματων πόλης. Έχει συμμετάσχει ως υπότροφος και ως προσκεκλημένη ερευνήτρια στα: SERTIT (Στρασβούργο, 1993-1995), Αυτόνομο Πανεπιστήμιο Μεξικού - Αρχιτεκτονική (UAM-X) και Αυτόνομο Κρατικό Πανεπιστήμιο Μεξικού - Ινστιτούτο Γεωγραφίας (UNAM) (Μεξικό, 1995-1997). Έχει διδάξει επίσης στο UAM-I (Μεξικό, 2004) και στο Μεταπτυχιακό Θερινό Πανεπιστήμιο του CNES – CNRS (Νίκαια, 2000). Επιστημονικά βιβλία της είναι το *Développement urbain, écopaysages et quartiers d'origine spontanée: Mexico et Athènes* (L'Harmattan 2011) και το *Vers un mouvement social urbain politique ?* (L'Harmattan 2010). Είναι συγγραφέας μαζί με άλλους στα βιβλία J-C. Wieber, T. Brossard (dir.), υπό έκδοση, *Paysage et Information Géographique*, Lavoisier-Hermès, M. Theriault, F. DesRosiers (dir.), 2008, *Information Géographique et Dynamiques Urbaines*, Lavoisier-Hermès και F. Dureau, C. Weber (dir.), 1995, *Télé-détection et Systèmes d'Informations Urbains*, Anthropos. Έχει δημοσιεύσει εργασίες σε επιστημονικά περιοδικά, σε πρακτικά συνεδρίων, σε ημερίδες και περιοδικά.*

E-mail: cpetropoulou@gmail.com; christy.p@geo.aegean.gr

Ο Παντελής Σκλιάς είναι Καθηγητής Διεθνούς Πολιτικής Οικονομίας στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σχέσεων του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου, ενώ υπήρξε Επίκουρος Καθηγητής στο Τμήμα Διεθνών Σχέσεων και Ανάπτυξης του Δημοκρίτειο Πανεπιστημίου Θράκης (2002-2008). Είναι διδάκτωρ του Πανεπιστημίου του Sussex (1998), όπου διετέλεσε και Visiting Research Fellow στο Μεταπτυχιακό Κέντρο για τον Πολιτισμό, την Ανάπτυξη και το Περιβάλλον (1999-2000). Πραγματοποίησε μεταδιδακτορική έρευνα στο Ελληνικό Κέντρο Πολιτικών Ερευνών του Παντείου Πανεπιστημίου (1999-2001). Συνεργάστηκε με τη Διεύθυνση των Εξωτερικών Σχέσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Ανασυγκρότησης, το Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών για την Ανάπτυξη, καθώς και με ιδιωτικούς φορείς και οργανισμούς. Έχει δραστηριοποιηθεί σε φορείς της κοινωνίας των πολιτών και αναπτυξιακές ΜΚΟ στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα επικεντρώνονται στη μελέτη της διεθνούς πολιτικής οικονομίας και της κοινωνίας των πολιτών στις χώρες της Ευρώπης και ιδιαίτερα των Βαλκανίων, της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης και του Τρίτου Κόσμου. Ανάμεσα στις δημοσιεύσεις του συμπεριλαμβάνονται βιβλία όπως το Πολιτική Οικονομία Διεθνών Σχέσεων (Παπαζήσης 2011), συνεπιμέλειες όπως Greece's Horizons: Reflecting on the Country's Assets and Capabilities (Springer 2013), άρθρα σε επιστημονικά περιοδικά όπως τα Journal of Economic Science and Applied Research, Perspectives on European Politics and Society, International Journal of Economic Policy in Emerging Economics, Middle East Forum, South Eastern European Journal of Economics, και εισηγήσεις σε επιστημονικά συνέδρια.

E-mail: pskliaς@hotmail.com

Ο Ηλίας Α. Κουρλιούρος σπούδασε Αρχιτεκτονική στο ΕΜΠ, Πολεοδομία-Χωροταξία στο ίδιο ίδρυμα (Δρ. Μηχ.) και Γεωγραφία στη London School of Economics and Political Science (PhD). Είναι καθηγητής Οικονομικής Γεωγραφίας και Χωροταξίας στο Τμήμα Γεωγραφίας του Πανεπιστημίου Αιγαίου από το 1996. Εργάστηκε ως ερευνητής στο ΕΜΠ (Σπουδαστήριο Χωροταξίας και Οικιστικής Ανάπτυξης), ενώ υπήρξε και βασικό στέλεχος του προγράμματος σχεδιασμού και ανάπτυξης του Τεχνολογικού Πάρκου Λαυρίου του ΕΜΠ. Από το 2003 συνεργάζεται με το ΕΑΠ ως Σύμβουλος-Καθηγητής στο πρόγραμμα «Σπουδές στον Ευρωπαϊκό Πολιτισμό». Έχει συμμετάσχει με εργασίες του σε 19 ερευνητικά προγράμματα-δίκτυα, σε 45 επιστημονικά συνέδρια και έχει δημοσιεύσει 82 ερευνητικές εργασίες σε διεθνή και ελληνικά περιοδικά, συλλογικούς τόμους και εκδόσεις πρακτικών συνεδρίων, σε θέματα σχετικά με την Ευρωπαϊκή Γεωγραφία, την τεχνολογική ανάπτυξη και τον σχεδιασμό του χώρου. Επιπλέον έχει δημοσιεύσει 17 πρωτότυπες ερευνητικές μονογραφίες / εκθέσεις και πολλά διδακτικά εγχειρίδια. Τα κυριότερα επιστημονικά του βιβλία είναι: (1) Βιομηχανικά Πάρκα: Θεσμοί, Θεωρία και Μεθοδολογία Σχεδιασμού (ΕΤΒΑ & Παπαζήσης, 1992, σε συνεργασία με Σ. Βλιάμο & Δ. Γεωργουλή). (2) Απαρχές της Ελληνικής Γεωγραφίας στ' Ανατολικά Σύνορα της Ευρώπης (REM, Πανεπιστήμιο Αιγαίου 2000, σε συνεργασία με Α. Λεοντίδου, Α. Βασενχόβεν & Α. Αφουξενίδη). (3) Διαδρομές στις Θεωρίες του Χώρου: Οικονομική Γεωγραφία της Παραγωγικής Αναδιάρθρωσης και της Άνισης Ανάπτυξης (Προπομπός 2011, πρώτη έκδοση από Ελληνικά Γράμματα, 2001).

E-mail: e.kourliouros@aegean.gr

*Ο Βασίλης Αράπογλου είναι Επίκουρος Καθηγητής στο Τμήμα Κοινωνιολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης με πτυχίο Οικονομικής Επιστήμης (ΑΣΟΕΕ), μεταπτυχιακά στην Αστική Ανάπτυξη και στην Κοινωνική Πολιτική, διδακτορικό στην Ανθρωπογεωγραφία (PhD LSE). Έχει διδάξει σε προπτυχιακό και μεταπτυχιακό επίπεδο στο Πάντειο Πανεπιστήμιο, στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας και στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου. Από το 2003 είναι ΣΕΠ στο ΕΑΠ. Το ερευνητικό του έργο εστιάζεται στις κοινωνικές ανισότητες, στη φτώχεια και στις διαδικασίες κοινωνικού αποκλεισμού στα αστικά κέντρα. Είναι μέλος της διεθνούς συντακτικής επιτροπής του περιοδικού *Urban and Regional Studies (EURS)*, συνεργάτης του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών, μέλος διεθνών επιστημονικών επιτροπών, όπως οι *International Sociological Association Research Committee for Urban and Regional Development*, *European Sociological Association Urban Sociology Stream*, *European Network for Housing Research*, και αξιολογητής επιστημονικών εργασιών στα περιοδικά *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, το *Βήμα των Κοινωνικών Επιστημών*, *EURS*. Πρόσφατες έρευνές του δημοσιεύθηκαν στα περιοδικά *EURS* (2012, 19:3 και 2009, 16, 4) *Urban Studies* (2004 τ.41:3), *Critical Social Policy* (2004, τ.24: 1), *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών* (2006 τ.121Γ, 2005 τ.118Γ), *Γεωγραφίες* (2007 τ.13, 2008 τ.14) και στους συλλογικούς τόμους *Cities between competitiveness and cohesion: discourses, realities and implementation* (2008, Springer), *Κοινωνία και Χώρος στην Αθήνα: η δυναμική των μεταβολών της τελευταίας εικοσαετίας* (2008, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών), *Ποιοτική Κοινωνική Έρευνα* (2006, Κριτική), *Οικονομικές αλλαγές και κοινωνικές αντιθέσεις στην Ελλάδα* (2005, Τυπωθήτω).*

E-mail: arapogl@hol.gr

*Ο Αλέξανδρος Αφουξενίδης είναι ερευνητής στο Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών. Σπούδασε Κοινωνιολογία στο Πανεπιστήμιο του Newcastle upon Tyne το 1983-86. Το 1989 έλαβε το διδακτορικό του στην Κοινωνιολογία από το Πανεπιστήμιο του Durham. Από το 1996 δίδαξε Πολιτική Κοινωνιολογία, Ποιοτικές Μεθόδους Έρευνας, Θέματα Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης και Κοινωνική Γεωγραφία στο Τμήμα Γεωγραφίας του Πανεπιστημίου Αιγαίου (1996-9), Ανθρωπογεωγραφία και Υλικό Πολιτισμό της Ευρώπης στο ΕΑΠ (από το 2002) και Μεθοδολογία Κοινωνικών Επιστημών στο τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σχέσεων του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου (2007-2011). Διετέλεσε βασικός ερευνητής σε πολλά Ευρωπαϊκά ερευνητικά προγράμματα, δημοσίευσε επιστημονικούς τόμους, όπως *Border Cities & Towns* (Brussels 2002, σε συνεργασία), ήταν συνεπιμελητής και συγγραφέας βιβλίων όπως *Πολιτική Κοινωνιολογία* (Παπαζήσης 2006) και *Η Δυναμική και τα Όρια της Κοινωνίας των Πολιτών* (Προπομπός 2008) και επιμελήθηκε και συγγραφέας του βιβλίου *Ανισότητα την εποχή της κρίσης: θεωρητικές και εμπειρικές διερευνήσεις* (Προπομπός 2012). Δημοσίευσε άρθρα σε επιστημονικά περιοδικά όπως τα *International Journal of Urban and Regional Research* (2005) και *City* (2006), σε επιμελημένους τόμους, όπως στα βιβλία *Κοινωνικά Φαινόμενα: Αναλυτικές Προσεγγίσεις*, (Gutenberg 2006), *Urban Sprawl in Europe: landscapes, land-use change & policy* (Blackwell, Oxford 2007), *Κοινωνική Σκέψη και Νεωτερικότητα* (Gutenberg, 2008), *Κοινωνικό Κεφάλαιο και Κοινωνία των Πολιτών* (Παπαζήσης, 2008), σε πρακτικά συνεδρίων και στον κυβερνοχώρο.*

E-mail: afouxenidis@hotmail.com

*Η Μαρία Τσάμπρα είναι Αρχιτέκτονας Μηχανικός (ΕΜΠ, απόφοιτος του τομέα Πολεοδομίας-Χωροταξίας), με μεταπτυχιακές σπουδές (MSc) στην Περιφερειακή Ανάπτυξη (Ινστιτούτο Περιφερειακής Ανάπτυξης Παντείου) και διδακτορικό (Phd) στη Γεωγραφία (University of London - KCL). Από το 2001 διδάσκει αδιάλειπτα τα θέματα της Οικονομικής Γεωγραφίας σε ελληνικά ΑΕΙ: ξεκίνησε τη διδακτική της δραστηριότητα στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου (Τμήμα Γεωγραφίας), ενώ είναι Επίκουρη Καθηγήτρια στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων (Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων, Αγροτικών Προϊόντων και Τροφίμων). Διδάσκει επίσης στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα MBA του ΤΔΕΑ-ΠΤ, ενώ έχει διδάξει στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα MSc Περιφερειακής Ανάπτυξης του ΤΟΠΑ Παντείου και στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα MA Μεσογειακών Σπουδών του KCL. Έχει παράλληλα αναπτύξει ερευνητική δραστηριότητα στο ΤΟΠΑ και στο ΙΠΑ του Παντείου (από το 2000), ενώ από το 2003 έχει συμμετάσχει ως επιστημονική συνεργάτις ή συντονίστρια σε ερευνητικές μελέτες του Ιδρύματος Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών (IOBE). Δραστηριοποιείται ως σύμβουλος σε μελέτες για τα ζητήματα της Ανάπτυξης στο Χώρο μέσα από επιστημονικές και επαγγελματικές ενώσεις: ΣΕΠΟΧ, ΤΕΕ, ICOMOS. Έχει δημοσιεύσει ερευνητικές εργασίες της σε επιστημονικά περιοδικά, όπως τα *Regional Studies*, *Environment and Planning A* και *Σπουδαί* και κεφάλαια σε διεθνή και ελληνικά επιστημονικά βιβλία. Οι πρωτότυπες επιστημονικές της μονογραφίες περιλαμβάνουν τη μελέτη της Ακαδημίας Αθηνών *Η Πολιτιστική Κληρονομιά ως παράγοντας ανάπτυξης της Ελληνικής Οικονομίας*. Έχει επίσης δημοσιεύσει εργασίες σε πρακτικά διεθνών και ελληνικών συνεδρίων και σε έντυπα ευρύτερου οικονομικού ενδιαφέροντος.*

E-mail: mtsam@geo.aegean.gr

*Η Αργυρώ Λουκάκη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Τέχνης, Αρχιτεκτονικής και Πολεοδομίας στο ΕΑΠ, είναι διδάκτωρ του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης (Σχολή Γεωγραφίας σε συνεργασία με το Ινστιτούτο Αρχαιολογίας και το Ashmolean Museum). Είναι επίσης κάτοχος διπλωμάτων Αρχιτεκτονικής (ΕΜΠ), Χωροταξίας και Πολεοδομίας (ΜΑ, Πανεπιστήμιο Sussex), και Περιφερειακής Ανάπτυξης (Master, Πάντειο Πανεπιστήμιο). Έχει σπουδάσει και υλοποιήσει ερευνητικό έργο με υποτροφίες, βραβεία και διακρίσεις (Princeton University, Οξφόρδη, ΙΚΥ, Ινστιτούτο Μεσογειακών Σπουδών Πανεπιστημίου Κρήτης, κλπ.). Έχει διατελέσει σύμβουλος Δημάρχου Πειραιά και ΤΕΔ-ΚΝΑ για θέματα πολεοδομικού σχεδιασμού, προϊσταμένη του Τμήματος Αρχαιολογικών Έργων (1η Εφορία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων Υπουργείου Πολιτισμού) και Διευθύντρια ΠΣ ΕΑΠ του ΕΑΠ. Έχει διδακτική εμπειρία στα Πανεπιστήμια ΕΑΠ, Πατρών, Πάντειο, ΕΜΠ και Αιγαίου. Ήταν μέλος της κριτικής επιτροπής του φεστιβάλ ECO CINEMA. Το ερευνητικό έργο της έχει πραγματοποιηθεί σε συνεργασία με ερευνητικά κέντρα της Ελλάδας (Ακαδημία Αθηνών, ΕΜΠ, Πανεπιστήμιο Κρήτης, ΑΠΘ) και του εξωτερικού (Program in Hellenic Studies, Princeton University). Είναι συγγραφέας των βιβλίων *Μεσογειακή Πολιτιστική Γεωγραφία και Αισθητική της Ανάπτυξης - Η Περίπτωση του Ρεθύμνου* (Καρδαμίτσα 2007) και *Living Ruins, Value Conflicts* (Ashgate, 2008), *The Geographical Unconscious* (Ashgate 2013). Επιστημονικά άρθρα της έχουν δημοσιευθεί στα Αγγλικά και τα Ελληνικά σε επιστημονικά περιοδικά, όπως το *Annals of the Association of American Geographers*, το *Environment and Planning D - Society and Space*, το *Dialogues d'Histoire Ancienne*. Επιστημονικές εργασίες της έχουν δημοσιευθεί σε επιμελημένους τόμους και Πρακτικά Συνεδρίων, ενώ έχει συγγράψει και διδακτικά εγχειρίδια.*

E-mail: argyro-loukaki@hotmail.com

Ο Γιώργος Γριτζάς, Διδάκτωρ του ΑΠΘ (Τμήμα Τοπογράφων, Γεωγραφία) και Μηχανικός (Παν. Πατρών), είναι Λέκτορας στο Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Ανάπτυξης της Πολυτεχνικής Σχολής του ΑΠΘ και διδάσκει 4 μαθήματα: Γεωγραφία και Ζητήματα Ανάπτυξης/Σχεδιασμού, Συνθετικό Εργαστήριο Αστικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Γεωγραφία και Εναλλακτικοί χώροι/πολιτικές, Γεωγραφία και ζητήματα διαμόρφωσης πολιτικών. Παλιότερα ήταν υπεύθυνος για τη διδασκαλία 2 μαθημάτων (ΠΔ407/80) στο Τμήμα Αγρονόμων και Τοπογράφων Μηχανικών του ΑΠΘ(Χωροταξία και Περιφερειακή Ανάπτυξη, Πολεοδομικός Σχεδιασμός και Αστική Ανάλυση) και συμμετείχε στη διδασκαλία του μαθήματος «Χώρος και Οικονομία» του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Τεχνικές και μέθοδοι στην ανάλυση, σχεδιασμό και διαχείριση του χώρου» του ίδιου τμήματος. Παράλληλα είναι μέλος ΣΕΠ του ΕΑΠ στη ΘΕ «Γενική Γεωγραφία, Ανθρωπογεωγραφία και Υλικός Πολιτισμός της Ευρώπης». Έχει συμμετάσχει στη διοργάνωση επιστημονικών συνεδρίων, ενώ διατέλεσε μέλος του προεδρείου συνεδριάσεών τους. Ήταν μέλος ελληνικών και διεθνών επιστημονικών συμβουλίων και ερευνητικών έργων, έχει παρουσιάσει και δημοσιεύσει επιστημονικές εργασίες σε πρακτικά ελληνικών και διεθνών συνεδρίων, σε επιστημονικά περιοδικά και εκδόσεις, και έχει συμμετάσχει στη συγγραφή ελληνικών βιβλίων και ερευνητικών εκθέσεων.

E-mail: ggritzas@auth.gr

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

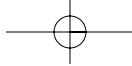
Εισαγωγή	19
	<i>Αίλα Λεοντίδου</i>
Γνωστικά Πεδία και Κείμενα Μελέτης στη ΘΕ ΕΠΟ12	19
	<i>Αίλα Λεοντίδου</i>
Αναλυτική δομή του Εγχειριδίου Μελέτης	23
	<i>Κρίστη Πετροπούλου</i>
Εισαγωγικές Δραστηριότητες	25
	ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1
Καταβολές της Γεωγραφίας, οριοθετήσεις της «Ευρώπης» και όψεις του υλικού της πολιτισμού	27
	Ενότητα 1.1
	<i>Κρίστη Πετροπούλου</i>
Περιβάλλον και φύση στην ιστορία των πολιτισμών	27
	Ενότητα 1.2
	<i>Παντελής Σκλιας</i>
Οριοθέτηση της «Ευρώπης» και ανάδυση της ΕΕ	37
1.2.1 Σύνορα και δημιουργία εθνών-κρατών στην Ευρώπη	37
1.2.2 Η ανάδυση της ΕΕ	47
	Ενότητα 1.3
Η Γεωγραφία στον κόσμο:	
Από τις «εθνικές σχολές» στην παγκοσμιοποίηση	51

	<i>Λίλα Λεοντίδου</i>
1.3.1 Κεντρικές έννοιες της Ανθρωπογεωγραφίας	51
	<i>Ηλίας Κουρλιούρος</i>
1.3.2 Ευρωπαϊκή γεωγραφική σκέψη και «εθνικές σχολές»	57
	<i>Βασίλης Αράπογλου</i>
1.3.3 Παγκοσμιοποίηση και χωρο-χρόνος στην Ευρώπη	61
Ενότητα 1.4	
Μεταμορφώσεις του υλικού πολιτισμού της Ευρώπης.....	74
	<i>Αλέξανδρος Αφουξενίδης</i>
1.4.1 Πολιτισμός, κουλτούρα και υλικός πολιτισμός	74
	<i>Μαρία Τσάμπρα</i>
1.4.2 Τεχνολογική πρόοδος στην Ευρώπη	78
	<i>Αργυρώ Λουκάκη</i>
1.4.3 Αρχιτεκτονική, οικισμοί και υποδομές ως υλικός πολιτισμός: παραδείγματα από το 19ο αιώνα	82
	<i>Λίλα Λεοντίδου</i>
1.4.4 Γεωγραφία, υλικός πολιτισμός και Ανθρωπο-Οικολογία: Διαβάζοντας τον Pounds.....	88

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Πληθυσμός και μεταναστεύσεις από τον 16ο ως τον 20ό αιώνα **95**

	Ενότητα 2.1
	<i>Γιώργος Γριτζάς</i>
Πληθυσμιακή Γεωγραφία: Πηγές έρευνας, δείκτες και διαιρέσεις της Ευρώπης	95
2.1.1 Η εξέλιξη των θεωριών για τον πληθυσμό	96
2.1.2 Δεδομένα και δείκτες για τη σύγχρονη Ευρώπη	100

Ενότητα 2.2

Γιώργος Γριτζάς

Πληθυσμιακή Γεωγραφία της Ευρώπης σε ιστορική προοπτική	124
2.2.1 Δημογραφικές μεταβολές από το Μεσαίωνα έως την Αναγέννηση	124
2.2.2 Ανακατατάξεις κατά την εκβιομηχάνιση	130
2.2.3 Επιστρέφοντας στη σύγχρονη εποχή.....	134

Ενότητα 2.3

Βασίλης Αράπογλου

Μετανάστες στη σύγχρονη Ευρώπη:

Από τον αποκλεισμό στη διαφοροποίηση	135
2.3.1 Μετανάστευση στο χώρο των ροών:	
Ιστορία και τύποι μετανάστευσης	135
2.3.2 Μετανάστευση και μορφές κοινωνικού διαχωρισμού στον ευρωπαϊκό Νότο	137

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Ηλίας Κουρλιούρος

Δύο επιστημολογικές τομές

στη μεταπολεμική ευρωπαϊκή Γεωγραφία 151

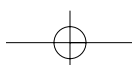
Ενότητα 3.1

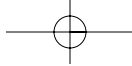
Η πρώτη επιστημολογική τομή: Ποσοτική επανάσταση

και θετικισμός στη Γεωγραφία	153
3.1.1 Οι κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες	153
3.1.2 Λογικός θετικισμός, πολυεπιστημονικότητα και κατακερματισμός της γεωγραφικής γνώσης	155

Ενότητα 3.2

Η ανάδυση μεταβατικών Παραδειγμάτων	165
3.2.1 Συμπεριφορική Γεωγραφία	165
3.2.2 Ανθρωπιστική Γεωγραφία	167
3.2.3 Φιλελεύθερη Γεωγραφία	168

Ενότητα 3.3

Η δεύτερη επιστημολογική τομή: Η ανάδυση της Κριτικής Γεωγραφίας	170
3.3.1 Οι κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες.....	170
3.3.2 Η κριτική του θετικισμού, η κοινωνική διάσταση του χώρου και η έννοια της διεπιστημονικότητας	171

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Άνιση ανάπτυξη: Από την αποικιοκρατία στην παγκοσμιοποίηση	177
---	------------

Ενότητα 4.1

Παντελής Σκλις

Άνιση ανάπτυξη στην ευρωπαϊκή ιστορία	177
--	------------

Ενότητα 4.2

Παντελής Σκλις

Άνιση ανάπτυξη μετά τη Βιομηχανική Επανάσταση	186
--	------------

Ενότητα 4.3

Μαρία Τσάμπρα

Πόλεμοι, αποικιοκρατία και άνιση ανάπτυξη	190
--	------------

Ενότητα 4.4

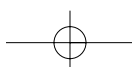
Παντελής Σκλις

Άνιση ανάπτυξη και προκλήσεις για την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση	194
---	------------

Ενότητα 4.5

Μαρία Τσάμπρα

Άνιση ανάπτυξη και παγκοσμιοποίηση.....	203
--	------------

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Μαρία Τσάμπρα

Γεωγραφία της παραγωγής και βιομηχανική αναδιάρθρωση **213**

Ενότητα 5.1

Νεωτεριότητα και Γεωγραφίες της Βιομηχανικής Επανάστασης214

Ενότητα 5.2

Από το φορτισμό στην ευέλικτη συσσώρευση219

5.2.1 Φορτισμός και νέα τεχνολογία219

5.2.2 Από τους τρόπους παραγωγής στη θεωρία της ρύθμισης221

5.2.3 Ευέλικτη συσσώρευση222

5.2.4 Η χωρική διαίρεση της εργασίας226

Ενότητα 5.3

Η καινοτομία στον υλικό πολιτισμό και τη Γεωγραφία της Ευρώπης.....229

Ενότητα 5.4

Γεωγραφικές ανισότητες στη σύγχρονη οικονομία της γνώσης233

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Ευρωπαϊκή Αστική Γεωγραφία: Από την πόλη-κράτος στην παγκοσμιούπολη **237**

Ενότητα 6.1

Κρίστη Πετροπούλου

Η αρχαία πόλη στον ευρω-μεσογειακό χώρο238

Ενότητα 6.2

Κρίστη Πετροπούλου

Η προκαπιταλιστική πόλη244

6.2.1 Παρακμή της αρχαίας πόλης-κράτους	244
6.2.2 Η ανάκαμψη των πόλεων στο Βυζάντιο και τη μεσαιωνική Ευρώπη	247
6.2.3 Από τη μεσαιωνική στην αναγεννησιακή πόλη	251
6.2.4 Η αποικιοκρατική πόλη	257
6.2.5 Από την πόλη-κράτος στο έθνος-κράτος και την πρωτεύουσά του	257

Ενότητα 6.3

Κρίστη Πετροπούλου

Η βιομηχανική πόλη και η κριτική της	264
6.3.1 Αστικοποίηση, πόλη και πολεοδομία	264
6.3.2 Κριτική της βιομηχανικής πόλης και ουτοπικές πόλεις	269
6.3.3 Η Σχολή του Σικάγο	273

Ενότητα 6.4

Κρίστη Πετροπούλου

Η μοντέρνα πόλη	275
6.4.1 Αστικοποίηση και πολεοδομία	275
6.4.2. Οι πόλεις της Μεσογειακής Ευρώπης	281
6.4.3. Παρατηρήσεις για τη νεωτερική πολεοδομία	284

Ενότητα 6.5

Αργυρώ Λονκάκη

Αστικά τοπία της νεωτερικότητας	288
6.5.1 Υπερρεαλισμός και αστικός χώρος	289
6.5.2 Κυβισμός και μοντέρνα αρχιτεκτονική	294
6.5.3 Ριζοσπαστική μεταπολεμική παράδοση και χώρος	297

Ενότητα 6.6

Βασίλης Αράπογλου

Παγκόσμιες πόλεις και αστικός ανταγωνισμός στην Ευρώπη	301
6.6.1 Νέες ιεραρχίες των πόλεων: Παγκόσμιες πόλεις και πλανητικοί κόμβοι ..	301
6.6.2 Επιχειρηματική πόλη, ανταγωνισμός και αστική διακυβέρνηση	306

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

Ηγεμονικές και αναδυόμενες επιστημολογικές τάσεις στη μετα-θετικιστική ευρωπαϊκή Γεωγραφία **313**

Ενότητα 7.1

Ηλίας Κουρλιούρος

Οικο-Γεωγραφία314

Ενότητα 7.2

Ηλίας Κουρλιούρος

**Ριζοσπαστική (ή μαρξιστική) Γεωγραφία, Σχολή της Ρύθμισης
και κριτικός ρεαλισμός315**

Ενότητα 7.3

Ηλίας Κουρλιούρος

Πολιτιστική στροφή, μεταμοντερνισμός και τοπικές αφηγήσεις320

Ενότητα 7.4

Αργυρώ Λουκάκη

Μεταμοντερνισμός, οικουμενικότητα και χωρικότητα.....323

7.4.1 Παγκοσμιοποίηση και οικουμενικότητα.....324

7.4.2 Αναπροσδιορισμοί του χώρου και της χωρικότητας.....326

7.4.3 Περιβάλλον, πολιτιστικό τοπίο και άλλες χωρικές έννοιες335

Ενότητα 7.5

Ηλίας Κουρλιούρος

Κριτικές αντιπαραθέσεις και νέες συνθέσεις.....341

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

**Γεωγραφία και υλικός πολιτισμός
στην αυγή του 21ου αιώνα**

345
Ενότητα 8.1*Μαρία Τσάμπρα***Χώρος και νέες τεχνολογίες στην αναδυόμενη «αβαρή» οικονομία346****Ενότητα 8.2***Αλέξανδρος Αφουξενίδης***Από τη συλλογική κουλτούρα στην εξατομικευμένη ταυτότητα και κατανάλωση
στη νεότερη Ευρώπη.....349****Ενότητα 8.3***Αργυρώ Λουκάκη***Επιστροφή στις γεωγραφικές φαντασίες355**

8.3.1 Εικονική και εμπειρική πραγματικότητα.....355

8.3.2 Γεωγραφικές φαντασίες στην Ευρώπη358

Βιβλιογραφία.....361

Παράρτημα Εγχειριδίου:

Απαντήσεις σε Ασκήσεις Αυτοαξιολόγησης 400

Απαντήσεις σε Δραστηριότητες..... 402